

DE HAAGSE TIJDEN

De Haagse krant van alle tijden

van der VLUGT GLASHANDEL v.o.f.

Loosduinsekade 175
2571 BW 's-Gravenhage
Tel: 070-3603927
info@vd-vlugt.nl
www.glashandel-vandervlugt.nl

Herinneringen aan de Ferdinand Bolstraat

Pag. 3

C-Tapijt

Alle bekende merken
tapijt, laminaat, PVC,
trapbekleding, lamellen
en marmoleum.

070 3655748

Altijd de goedkoopste, de specialist in stoffering!
Loosduinseweg 673 • Tel. 070 - 3655748

Moord achter de winkel

Pag. 6-7

De grote verleider uit de Hofstad

Ik zou me kunnen voorstellen dat u nadat u de titel hierboven gelezen hebt, denkt dat ik het over een damesromannetje ga hebben. Zo wordt een deel van de literatuur immers genoemd. De plaatselijke edelman probeert het eenvoudige maar wel zeer mooie meisje te versieren. Dat is niet het geval. Ik ga het over de uitstalkast, oftewel de etalage hebben. In een artikel over dit onderwerp wordt die etalage namelijk de grote verleider genoemd en dat is inderdaad de functie ervan.

Een etalage is dat deel van een winkel dat van buiten zichtbaar is, met als doel voorbijgangers te verleiden om het winkelpand binnen te gaan. In zo'n etalage kun je je producten uitkramen of uitstallen. De oorsprong van het woord uitkramen ligt in het feit dat voordat er winkels al of niet voorzien van een etalage kwamen, de handel vaak via een marktkraam verkocht werd. Later kreeg het de betekenis van onzin vertellen. Of dit met datgene dat marktkooplieden luidkeels over hun koopwaar lieten en laten horen te maken

heeft, is mij niet duidelijk geworden. Ik neem dan ook aan dat dit niet het geval is.

Natuurlijk kan iedere winkelier zelf besluiten om zijn of haar etalage in te richten, maar het verdient de voorkeur om dit door een professional te laten doen, door een etaleur of etaleuse. Er bestaan diverse beroepsopleidingen voor dit interessante vak, zowel op mbo als op hbo-niveau. Toon Hermans heeft deze beroepsopleiding gevolgd en Karel Appel is als etaleur begonnen, om maar eens

Grote Marktstraat hoek Wagenstraat, de Bijenkorf, gezicht vanuit een etalage op de Wagenstraat. Foto uit 1932, Spaarnestad Fotoarchief, collectie HGA

twee bekende Nederlanders te noemen. De grotere winkelketens maken zeker gebruik van etaleurs. Los van het daadwerkelijk inrichten van de etalages zijn veel etaleurs ook reclame-ontwerper. Ze maken etalageplannen waarin nieuwe ideeën worden uitgewerkt en waarin de kostenbegroting een plaatsje krijgt. Overigens zijn deze professionals niet alleen werkzaam in de detailhandel. Ook in bijvoorbeeld hotels, luchthavens en pretparken kunnen ze hun vak uitoefenen. En niet te vergeten tijdens feestdagen en op beurzen. Velen van u hebben met hun neus tegen de etalageruiten van de Bijenkorf staan kijken naar

al dat moois dat daar tijdens de feestdagen getoond werd, daar ben ik van overtuigd.

De detailhandel draait uiteraard om verkopen, maar daar speelt het begrip emotie ook een belangrijke rol bij. De inrichting van een etalage kan wel degelijk het aantal klanten beïnvloeden, dat is zonder meer aangetoond. Het op z'n tijd veranderen van de inrichting van zo'n etalage kan ook geen kwaad, bijvoorbeeld tijdens een specifieke actie, wanneer er een nieuw merk onder de aandacht gebracht moet worden en tijdens de feestdagen. Wat ook van belang is, is het schoonhouden van de ramen. Wanneer

de ramen smerig zijn, kost dat je klanten, ook dat is aangetoond. Wanneer je zo'n etalage gaat inrichten, moet je onder meer zorgen dat de verlichting functioneel is door bijvoorbeeld een bepaald artikel uit te lichten, je moet je afvragen of je weinig of juist veel artikelen wilt tonen en of je de aandacht wilt vestigen op aanbiedingen. Kortom, de etaleur moet creatief zijn en gevoel hebben voor nieuwe ontwikkelingen en dat geldt natuurlijk ook voor de etaleuse.

Carl Doeke Eisma
carleisma@planet.nl

Vervolg op pagina 11

Jan Hendrik van Grootvelt (1808-1855). De uitstalling van suikerwerk.

Star STIJLMEUBELN

In de aanbieding Eethoek Trentino

Tafel van 180 x 110 x 78 cm. (bx dx h) inclusief 4 armstoelen. Voor de helft van de prijs:
Nu van € 4.884,- voor slechts € 2.142,-

Kom langs of kijk op starstijlmeubelen.nl

Samen aan alles gedacht!

UITVAARTVERZORGING J. Henning

070 345 48 10
Dag en nacht bereikbaar
Bautersemstraat 1, Den Haag
www.henning-uitvaart.nl

BRIEVENBUS

De gratis rubriek 'Brievenbus' is een zeer populaire!
Hulp nodig of wilt u een reactie plaatsen?
Mail naar redactie@dehaagsetijden.nl

Op zoek naar

Mijn naam is Peter Eggermont, woonachtig in Putten. Ik probeer al heel lang contact te leggen met Henk Foppen uit Den Haag. Hij was een jeugdvriend van mij en zat van 1951 t/m 1957 vanaf de kleuterschool t/m de basisschool bij de Paul Krugerschool in de Fischerstraat. Zijn vader had een kapperszaak in de Kempstraat. Ik zou graag willen weten hoe het nu met hem is. Hopelijk kan iemand mij verder helpen, bij voorbaat dank.

Peter Eggermont
pjeggermont@live.nl

Willem III

Ik werd er terecht op gewezen dat er een fout staat in het artikel: *Waar woonde Vincent in Den Haag?* Min of meer in het begin van de tekst schrijf ik dat graaf Floris V in 1316 een grafelijke rekening had laten opstellen. Dit kan niet omdat hij in 1296 overleden is. Het gaat hier om Willem III, graaf van Holland. Ik heb dit gegeven bij het Haags Gemeentearchief gevonden. Er stond: "...doordat Floris V de Ridderzaal en de Hofkapel laat bouwen. Een grafelijke rekening uit 1316..." Ik ben ervanuit gegaan dat het om dezelfde graaf zou gaan, maar dat is niet het geval. U ziet hoe voorzichtig je met zo'n tekst moet omgaan. Ik had de jaartallen even moeten vergelijken.

Carl Doeke Eisma
carleisma@planet.nl

Oproep oud leiding van de Mohicanen

In de editie 13 van De Haagse Tijden heeft een stuk gestaan over het jubileum van Scouting De Mohicanen met hun Engelse Zustergroep uit Ilkley. Het jubileumjaar wordt op 23 november 2023 afgesloten met een groot feest. Hierbij zijn alle oud leiding welkom. Bent u of kent u een oud leiding die hier graag

bij zou willen zijn? Neem dan contact met ons op via de mail.
jubileumfeest@demohicanen.nl

Boekpresentatie Lugalbanda

U bent van harte welkom bij de boekpresentatie van Danny's stripverhaal. Dit keer heeft hij het betoverende sprookje *Lugalbanda* bewerkt tot een avontuurlijke strip. Het verhaal is ouder dan de Bijbel en de Thora en gaat over een jongen die net als zijn broers wil strijden in de oorlog, maar die 'in the end' vrede komt brengen. Donderdag 30 november 2023 van 15.30 tot 17.30 uur De Regisseur, Jacob Pronkstraat 6, Scheveningen
Danny Steggerda
06-31136435

Inzamelactie Sintvoorieder1 op Radio West en Den Haag FM

Omdat ieder kind een cadeau verdient op 5 december staan vanaf maandag 20 november de uitzendingen bij Den Haag FM en Radio West vijf dagen lang in het teken van de inzamelactie Sintvoorieder1. Tijdens de actieweek worden cadeaus ingezameld voor kinderen die anders geen cadeau krijgen met Sinterklaas; kinderen die in (verborgen) armoede opgroeien. Vanuit de Centrale Bibliotheek aan het Spui in Den Haag maken Radio West en Den Haag FM van maandag tot en met vrijdag van 6.00-19.00 uur een gezamenlijke uitzending. Iedereen is die week welkom om een cadeau in de uitzending te komen doneren in de studio in de Centrale Bibliotheek in Den Haag (Spui 68 in Den Haag). Op de halve uren is het Sintvoorieder1 Journaal te horen, waarbij bekende 'gastnieuwslezers' vertellen wat

de stand van zaken is, welke bijzondere donaties er zijn binnengekomen en natuurlijk wat de tussenstand is. Deze gastnieuwslezers zijn onder anderen Maartje van Wegen, Céline Huijsmans, Dieuwertje Blok, Jeroen Latijnhouwers, Sandra Schuurhof en Bert van Leeuwen. De cadeaus worden onder meer ingezameld via de actie bij Den Haag FM en Radio West die door Omroep West wordt geïnitieerd. Hierbij sluiten dit jaar ook nog tien andere lokale omroepen aan uit de regio Zuid-Holland-Noord. De doelstelling van de actie is om in vijf dagen 50.000 cadeaus in te zamelen. Luisteraars worden opgeroepen te komen doneren, maar natuurlijk kunnen zij ook zelf deelacties organiseren bijvoorbeeld door cadeaus in te zamelen bij de sportclub, de muziekvereniging of met collega's. Ook voor bedrijven is het mogelijk om in de uitzending cadeaus te komen doneren.

Mijn eerste fiets

Op de hoek van de Maartensdijklaan (oude gedeelte) en de Jaarsveldstraat, was in de vijftiger jaren een winkelpand van de heer Boes, fietsenmaker. Lang van gestalte en altijd gehuld in een grijze lange kaki winkeltas, vol zwarte vegen. Hij repareerde en verkocht fietsen. Een gering aantal stond, in glanzende glorie, geëtaleerd in een etalage, aan de kant van de Maartensdijklaan. Klandizie? Nee, alleen volwassenen stonden het glansrijk spul door de ruiten te begluren en maakten de binnenstap in het domein van Boes. Alleen in de kleur zwart werden de dames-en herenfietsen met

Ode aan de Haagsche urinoir

De Haagsche urinoir
toont geen enkel bezwaar
tegen een hoop gezeik
het is juist dat hem raakt
als hij over de blaas waakt
vroeger stonden ze op elke hoek
zakken met die broek
of door de knopengulp
met harde straal het cement beklad
en altijd zeek je de schoenen nat

gluren rond het vieze muurtje
bang dat er al iemand stond
de dag erna een peniS-ciline kuurtje
omdat je blaas het geen goed idee vond

Ik mis die Haagsche cementen pisbak
en de lucht van bedorven ammoniak
ik zou ze zo graag terug willen
met een smotsig zitje voor de vrouwen
en dan een Stimorol om die lucht weg te kauwen

engelenstuur toentertijd afgeleverd. De veelheid aan merken? Kleuren? Accessoires? Met knijprem? Met versnellingen? Het was in die tijd toekomstmuziek. Toen ik acht jaar was kwam ik, als tweede kind in de rij, in aanmerking voor een kinderfiets. De fiets van het merk Peerless moest besteld worden. Ik herinner me een paard met Romeinse strijdswagen als schildje, onder het chroomkleurige stuur met zwarte handvatten. Een achteruittraprem moest jou, aspirant-fietser, tot stilstand brengen. Mijn vader

oefende het fietsen met mij. Stijf in de leden moest hij, hijgend als een pakpaard, als een waar fietsinstructeur naast me lopen, tot rennend toe. Hij kneep me in de arm of onder het zadel vast, om me in het rechte spoor te houden. Mijn moeder sloeg dit sportief tafereel gade van achter de glasgordijnen. De fietsenzaak-op-de-hoek is sinds lang verdwenen, net als de sigarenwinkel, de groenteman, de kruidenier en de melkman, op de hoeken van de Vreeswijkstraat.
Harry CA Daudt
hardaudt@gmail.com

Uitgeverij De Haagse Tijden
Laan van Meerdervoort 174
2517 BH Den Haag

Ook te volgen via Facebook, Instagram, Twitter en LinkedIn.

Uitgave:

Uw krant is elke twee weken in een oplage van tenminste 65.000 exemplaren gratis af te halen op circa 360 distributiepunten in Den Haag, Zoetermeer, Westland, Delft, Midden-Delfland, Leidschendam-Voorburg, Rijswijk, Pijnacker-Nootdorp en Wassenaar.

Redactie:

De artikelen, verhalen en foto's in onze krant worden aangeleverd door onze lezers. De ingezonden artikelen zullen ook gebruikt worden op de website en onze sociale media kanalen.

Hergebruik van de artikelen en foto's is aan de uitgever. Voor de vaste columnisten geldt een andere regeling. U kunt uw verhaal insturen naar: redactie@dehaagsetijden.nl

Abonnementen

Voor € 75,00 per jaar kunt u de krant in Nederland thuis ontvangen per post. Buiten Nederland ontvangt u de krant voor € 95,00 per jaar. Een abonnement vraagt u aan via www.dehaagsetijden.nl/ abonnement of via de klantenservice. Alle uitgaves van De Haagse Tijden kunt u terug vinden op de website www.dehaagsetijden.nl/archief

Adverteren

Wilt u ook adverteren in De Haagse Tijden? Vraag naar de mogelijkheden bij Daphne Brückel en bel 070-3607676 of mail naar info@dehaagsetijden.nl

Hoofdredacteur

Sanne Groeneboer
redactie@dehaagsetijden.nl

Vaste auteurs

John Vroom
Milja de Zwart
Marcello & Els
Robert Mindé

Distributie

Hubbel Den Haag

Fotografie

De Haagse Tijden heeft de moeite genomen om de rechtmatige eigenaar van de gepubliceerde foto's te vinden. Als u meent de publicatierechten te hebben, kunt u contact opnemen met de uitgever.

Vormgeving

Brückel Reclame BV

Lezersservice

De lezersservice is te bereiken van maandag t/m vrijdag van 10 - 12 uur op: 070 - 345 76 97

Herinneringen aan de Ferdinand Bolstraat

Mijn moeder (Annie Dekker 1931 - 2001) is opgegroeid in de Ferdinand Bolstraat (nr. 85) in de Schilderswijk met vader Jan (bloemenver- koper) en moeder Fie. In de oorlog werd haar zus Wil(ma) geboren. Het gezin kwam hier in 1934 wonen.

In de crisisjaren had het gezin het zwaar en ontving, toen het niet meer ging, steun. Vader Jan kon zijn bloemen niet slijten, immers wie zat er in de crisisjaren op bloemen te wachten? Een familielid bracht op een gegeven moment wat vrolijkheid en gaf hen een kaartje voor theaterbezoek. Bij de ingang van het theater werden zij aangesproken door een man en deze vroeg hen zich te identificeren. Zij begrepen eerst niet wat er aan de hand was, maar dit werd snel duidelijk: vanaf dat moment werd de steun stopgezet. Iemand die zich een theatervoorstelling kan permitteren, heeft immers geen steun nodig. In die crisisjaren kwam wel eens een bakfiets de straat in, waar een bedelaar in voortgeduwd werd. Deze riep dan 'Hier is de onzalige metselaar die z'n ruggenwerf heeft gebroken!' en haalde dan geld op. Annie rende dan snel naar haar oma want ze was als de dood voor deze man.

Op de eerste etage woonde een vrouw die altijd uit het raam hing en alles in de gaten hield. Op een gegeven moment ontstond er een opstootje en maakte iedereen haar uit voor landverrader, waarop zij terstond haar raam sloot en zich niet meer vertoonde. Het bleek dat als de burens op de tweede etage het huis verlieten, zij nog stemmen hoorde of het toilet hoorde doortrekken. Ze gaf dit bij de Duitsers aan (dit leverde in die tijd geld op) en spoedig werd er een aantal onderduikers afgevoerd.

Op de tweede etage woonde later een weduwe met een dochter (Greet) van ongeveer 17 jaar. Deze Greet nam Annie af en toe mee naar de remise aan de Parallelweg waar Duitsers ingekwartierd waren. Greet wist daar chocolade en snoepjes te ontfutselen. Annie kreeg al snel door dat ze werd gebruikt om het contact te kunnen leggen en ging daarna niet meer mee. Greet kreeg iets met een van deze Duitsers (Heinz).

Annie in de huishoudschool (het wordt bloemkool)

Deze kwam op een gegeven moment ook over de vloer bij de weduwe. Na de oorlog werd Greet, hevig huilend, op een kar gezet, kaalgeknippt en op haar hoofd werd een rood hakenkruis geschilderd. Later vertrok ze naar Duitsland en is nooit meer teruggekomen.

In de hongerwinter ging vader te voet op hongertocht en laadde zijn spullen op een slede waaronder hij ijzers had gemonteerd. Op de terugweg wist hij door de Duitse controle bij de Laan van NOI te glippen. Velen moesten hun geruilde eten bij de controle inleveren. Vader had o.a. rogge weten te bemachtigen. Moeder maalde het in de koffiemolen, lengde het aan en bakte er brood van. Als dertienjarige begreep Annie al snel dat dit heel bijzonder was. Ook zat er een stukje boter bij wat het gezin al jaren niet gezien had. Tijdens vaders hongertocht sliep Annie met haar moeder in één bed want het was ijskoud. Zij herinnerde zich: 'Ik voelde mijn botten door mijn huid steken, ik was werkelijk vel over been. Als dit nog langer zou hebben geduurd, was ik zeker doodgegaan van de honger'.

Vader had een vloerplank losgewrikt om zich onder de vloer te kunnen verstoppen als er razzia's zouden komen. Voor het uiterste geval van nood had hij de kruipruimte uitgegraven en voor een 'kruiptunnel'.

"Moeder maalde de rogge in de koffiemolen, lengde het aan en bakte er brood van."

gezorgd die tot onder de tuin liep. De Duitsers schoten doorgaans immers wel door de vloer, maar niet door de tuin. Uiteindelijk kreeg vader toch een oproep voor de Arbeits-einsatz. Paniek alom. Een collega-bloemenverkoper op de Frederik Hendriklaan was NSB'er en vader vroeg hem of hij 'iets kon regelen'. Annie herinnert zich nog goed dat vader luid juichend op z'n fiets zwaaiend met z'n hoed in z'n hand aankwam met het goede nieuws. Na de oorlog werd vader gevraagd te getuigen tegen de NSB'er en vertelde precies wat er gebeurd was.

Annie bezocht het VLO (Voortgezet Lager Onderwijs) aan de overkant van de straat. Thuis had ze een klein potje water, waarop een beetje olie dreef met daarin een pitje, waarbij zij haar huiswerk maakte totdat de school in de loop van de oorlog ging dicht en werd dichtgespijkerd. Annie is er later nog geweest en was ontzet dat de inktpotten waren omgegooid en er een ravage in de lokalen was aangericht. 't Was immers 'haar' school. Later werd bekend dat er op de zolder van die school een aantal mannen ondergedoken had gezeten.

Wil (midden achter) met vriendjes in de Ferdinand Bol rond 1950

Kooltjes waren niet meer te vinden. In de Laakhaven kwamen ook kolen per boot aan. Deze werden overgeladen in de trein en gingen dan via het Hollands Spoor het land in. Van de losplaatsen reden

de oorlog nog in de 1^e van der Kunststraat liep, hoorde ze het geluid van de stortende kolen.

Vlak na de oorlog speelde Annie piano in de band 'de Kibana's', waar ze later haar echtgenoot (de violist) Piet Boers zou ontmoeten. Ze had inmiddels een piano van haar oom gekregen om te studeren. Haar zus Wil herinnerde zich dat vader dat 'studeren' niet kon waarderen, de huizen waren immers gehorig. Op een dag dat Annie werkte was hij het zat en haalde de deuren uit de scharnieren, de fietsen gingen de gang uit en hij rolde de piano linea recta het huis uit, de stoep op. De kinderen uit de buurt lachten zich krom en de straat stond op z'n kop. Later op de dag bracht een transportbedrijf de piano terug naar haar oom. De sfeer was gezet. Annie trouwde in 1961 met de violist uit de band, verliet de Ferdinand Bol, verhuisde naar de Pansierstraat 37A en baarde mij. Wat nog resteert van de Ferdinand Bolstraat is het gebouw van de Nederlands Hervormde Gemeente, de rest is volledig verdwenen.

Ed Boers
edboers@casema.nl

Het gezin in de Ferdinand Bolstraat 85

AUTO HOUTWIJK

sterk in elk merk

45 KM

Crossover stapt wel héél gemakkelijk in en uit

Maak een proefrit:
070 - 329 70 51
Showroom & verkoop:
Zichtenburglaan 76-82

 www.autohoutwijk.nl

Het Warenhuis voor Thuis

Voor al uw authentieke kerstversiering en kerstverlichting. En het mooiste siervuurwerk van Den Haag!

**VERLICHTING • BEVEILIGING • KOKEN & BAKKEN
VUURWERK • BRANDBEVEILIGING**

Kom langs in de winkel,
of neem contact op voor een vrijblijvende afspraak!

Voor al uw siervuurwerk! www.beumer.vuurwerkexpert.nl • Tel: 070-3280248
Mail: info@beumerijzerhandel.nl • Van Hoytemastraat 72 • 2596 ES 's-Gravenhage

Vrijblijvende offerte?
BEL: 070 - 306 16 96

 Seniorenverhuizing
Volledig verzorgd!
  Woningontruiming
Huur- en koopwoning
  Schilder-en kluswerk
Stofferen en behangen
  Spoedoplevering
Binnen 7 dagen leeg

de beste in VERHUIZEN EN ONTRUIMEN
Seniorenhulp Nederland

www.seniorenhulp.com

Behandeling aan huis

Een team van prothesespecialisten

Wij komen **gratis** bij u thuis voor het maken van nieuwe protheses of het corrigeren en repareren van uw huidige protheses. Met onze kennis en vaardigheden kunnen wij u perfect van dienst zijn!

Enrico, Martijn, Jasper en John Jellema

Tel: 070-3555790
info@novodent.nl

Valkenboskade 466
2563 JK Den Haag
(Hoek Laan van Meerdervoort recht t.o. halte tram 3 en 12)

www.novodent.nl

HENNINK

installatietechniek b.v.

Totaalinstallateur & Vastgoedonderhoud

VACATURE

(zelfstandig of leerling m/v)

Wil jij aan de slag als **Service & Onderhoudsmonteur** bij Hennink Installatietechniek? Grijp dan nu je kans!

Ben je klaar voor een nieuwe uitdaging en wil je de overstap maken naar de installatietechniek? Met of zonder technische voorkennis. Wij zoeken wij per direct versterking. Bij Hennink ben je welkom!

Werken, leren en ontwikkelen binnen de installatietechniek.

- Familiebedrijf met leuke collega's
- Zelfstandige baan met vrijheid en verantwoordelijkheid
- Goede cursus- en opleidingsmogelijkheden om te blijven ontwikkelen
- Ruimte om door te groeien naar een andere rol of functie
- Je gaat in een goed uitgeruste VW Transporter op pad, met modern en goed gereedschap, de nieuwste meetapparatuur en een tablet
- Je verricht storingsdiensten op aangegeven tijden, inclusief weekend/avonddiensten.

Samen leren we, maken we fouten en helpen we elkaar vooruit. Kortom, we werken samen als een echte familie.

Bel voor een vrijblijvend kennismakingsgesprek:
06-53169900 of **0900-0105** en vraag naar Sascha van den Bosch of stuur je motivatie per e-mail naar: sascha@hennink.info

KOM JIJ ONS TEAM VERSTERKEN?

Zinkwerf 45 | 2544 EC | Den Haag | www.hennink.info

P.H. Frauenfelder

- loodgieters
- installatie
- daktechniek
- 24h service

www.phfrauenfelder.nl

Vestiging Den Haag

Oude Haagweg 617
2552 GK Den Haag

T 070 - 325 44 40
info@phfrauenfelder.nl
www.phfrauenfelder.nl

Vestiging Rotterdam

Graafstroomstraat 35b
3044 AN Rotterdam

T 010 - 850 12 00
info@phfrauenfelder.nl
www.phfrauenfelder.nl

75 JAAR
1944 - 2019

Bijzondere stilteplek midden in Den Haag

Vrijwel onaangeroerd, 429 jaar oud, midden in de stad. Het is een plek die geschiedenis ademt. De historie van de Joodse inwoners van Den Haag. Hier liggen meer dan 10.000 van hen begraven. 2860 grafzerken getuigen ervan. De Joodse begraafplaats in Den Haag.

In 1694 verwierf Alexander Polak, die eigenlijk Ziskind Pos heette en uit het Poolse Pozno (Poznan) kwam, een stuk duin ten oosten van het Schevenings tolhuis teneinde 'haare dooden' te kunnen begraven. Polak kwam via Amsterdam in Den Haag terecht. Den Haag kende destijds een groeiende Joodse gemeenschap - de eerste Joodse bewoner werd in 1674 geregistreerd - bestaande uit Sefardische joden (afkomstig uit Portugal en Spanje) en Asjkenazische joden (Europese joden, veelal uit Oost-Europa. Ook wel bekend als Hoogduitse joden). Het waren vluchtelingen die een nieuw thuis zochten.

Alexander huurde het stuk duin in het niemandsland tussen Den Haag en Scheveningen van de Raden en Rekenmeesters van de domeinen van Holland en West-Friesland. Voor de 85 vierkante meter moest per jaar tien schilling pacht betaald worden. De pachter moest het stuk land zelf afpalen. Na een jaar werd het gebied al uitgebreid naar 142 vierkante meter. De tollenaar bij de Scheveningse weg - het tolhuis staat er nog - werd tevens beheerder van de dodenakker.

In 1710 kregen de twee groepen joden die er hun geliefden te ruste legden ruzie. Dat leidde tot een splitsing van de begraafplaats in twee gelijk delen. Er kwamen ook twee beheerders. Zowel de Portugese als Hoogduitse joden breidden hun deel van de begraafplaats diverse malen uit. In 1776 kochten de Portugese joden de erfpacht af. In 1849 volgden de Hoogduitse joden. Het terrein was nu geheel in eigendom. De begraafplaats kende een houten omheining. Pas in 1850 werd die vervangen door een bakstenen muur. Die staat er nog steeds; 550 meter lang rondom inmiddels twee hectare (20.000 vierkante meter) grond.

Wie zich er nu beweegt, valt niet alleen de rustgevende stilte op. Tussen het gras en onder monumentale eiken rijen van honderden grafstenen. Keurig gerangschikt. De meesten liggend (gebruik bij de Sefardische joden), slechts enkele opstaand (normaal voor de Hoogduitse joden, doch die 'schikten' zich in deze). De tijd lijkt er te hebben stilgestaan. Dat is ook zo. Het gebied is nooit echt op de schop genomen. Ondanks de hoeveelheid grafstenen steekt

het aantal nog schril af tegen de meer dan 10.000 joden die hier ter aarde zijn besteld. Dat heeft een aantal oorzaken. Veel arme joden uit de Haagse jodenbuurt (tussen Stille- en Amsterdamse Veerkade, Gedempte Burgwal en -Gracht) konden geen eigen zerk betalen. Er kwam dus geen grafsteen of ze werden met meerderen in één graf gedaan. Er zijn grafstenen verdwenen of ten prooi gevallen aan de tand des tijds.

In 1982 werd er een onderzoek gedaan waaruit bleek dat 75 procent van alle grafstenen op de begraafplaats gerestaureerd moest worden, net als de muur die het terrein omsloot, het uit 1737 stammende Metaarhuisje (plek waar de lijken worden gereinigd) alsmede de beheer-

derswoning (1768) bij het vervallen houten toegangshek. De kosten van de werken werden geschat op 1,25 miljoen gulden. Tijdsduur anderhalf jaar. In september 1983 werd de Stichting instandhouding Joodse begraafplaats opgericht. Men wist 1,2 miljoen gulden aan rijkssubsidie te vergaren. Met andere donaties kon het werk in 1988 beginnen. Het werd binnen acht maanden afgerond. In het proces werden 1500 graven van een nieuwe fundering voorzien. Het Metaarhuisje werd in oude glorie hersteld, de beheerderswoning aangepakt.

Begraven wordt er nog sporadisch. Het Hoogduitse deel was in 1905 al 'vol'. Vanaf dat moment werden Joden die zich tot die groep rekenden begra-

ven in Wassenaar op een nieuw terrein dat in Kerkehout was aangekocht. Dat is nog steeds in gebruik, ook al is daar sprake van verwaarlozing. Opvallend detail; de Tweede Wereldoorlog heeft vrijwel geen effect gehad op de begraafplaats ook al lag die in het door de Duitsers ingesteld 'Sperrgebiet'. Bekend is dat de bezetter er in 1942/1943 enkele loopgraven groef. Daarbij werden grafstenen verplaatst, sommige vernield. Enige schade richtte ook een vliegtuigbom aan die op 10 december 1944 op de begraafplaats neer kwam. Maar verder bleef het geheel ongeschonden.

In de periode 2004-2006 werd de begraafplaats wel opnieuw gerestaureerd. Jaarlijks zijn er enkele tientallen vrijwilligers in de weer met het onderhoud van het terrein. Alleen voor het periodiek maaien wordt een bedrijf ingehuurd. Alle kosten worden door de Stichting gedragen. Die is afhankelijk van subsidies en donaties.

De Joodse begraafplaats is te bezoeken, individueel en in groepen. Er zijn ook rondleidingen mogelijk. Over de begraafplaats is een verhalenroute uitgezet. Voor nadere informatie: info@joodsebegraafplaats.nl

Carel Goseling
carelgoseling@hotmail.com

Moord achter de winkel

Bezuidenhoutseweg maandag 17 januari 1927. Op nummer 165-A achter de manufacturenwinkel Au bon Marche woont de Joodse familie Wilk, bestaande uit vader Israel, moeder Helene, zoon Simon en dochter Ida. Na een verblijf in Antwerpen verhuist het gezin in 1914 naar Den Haag waar ze in 1921 op de Bezuidenhoutseweg een winkelruimte met woongelegenheden huren. De handel in stoffen, garen, naalden, knopen en ritssluitingen levert een goed belegde boterham op. Zeker in een tijd waarin veel huisvrouwen zelf kleding maken, herstellen, repareren of als naaister bijverdienen.

De zestienjarige Simon stapt in zijn schoolpauze om tien over twaalf nietsvermoedend de winkel binnen. Zijn vader staat zoals gewoonlijk met koopwaar op de markt aan de Prinsegracht terwijl zijn moeder de zaak runt en voor de kinderen en het huishouden zorgt. De jongen loopt door de winkel en de woon- en slaapkamer naar de achtergelegen keuken. Daar ziet hij tot grote schrik zijn moeder voorover in een plas bloed liggen. Als ze niet reageert wanneer hij haar aanspreekt, rent de jongen overstuur naar de naastgelegen groente- en fruithandel van de familie Huisman, waar hij de winkelierster om hulp vraagt. De overrompelende groentevrouw durft de keuken niet binnen te gaan. Staand voor de drempel ziet ze haar buurvrouw roerloos op de vloer liggen. Geschrokken rent de winkelierster in paniek naar buiten, waar ze de politie waarschuwt.

Echtgenoot Wilk staat dan nog onwetend van het gebeuren met een kraam vol manufacturen op de markt. Een agent op rijwielt krijgt de moeilijke taak de man in te lichten. Ondertussen wordt Ida, de twaalfjarige dochter die van school is thuisgekomen, door de burens opgevangen. Uit

Marktdag op de Prinsegracht, waar echtgenoot Wilk die bewuste dag zijn manufacturen verkocht. Foto uit 1928, collectie HGA

onderzoek komt naar voren dat mevrouw Wilk waarschijnlijk het slachtoffer is geworden van een roofmoord. Haar door verdriet overmande echtgenoot verklaart aan de politie dat in de ochtend een rekening van 1200 gulden wegens afgeleverde goederen betaald zou worden aan een geldloper van de bank. Een bedrag van 740 gulden die hij had opgeborgen in zijn bureau was verdwenen, evenals de 50 gulden wisselgeld in de toonbank-lade. Aanvankelijk wordt ook een bedrag van 520 gulden vermist maar later teruggevonden in een aluminium pot. Het gerechtelijk sectieonderzoek op het lichaam toont aan dat mevrouw Wilk met twee slagen van een zwaar voorwerp op het hoofd om het leven is gekomen.

In de winkel en woonruimte worden geen tekenen van een worsteling aangetroffen. In de keuken worden op het behang en op een stoel bloedsporen gevonden. De politie vermoedt daardoor dat mevrouw Wilk heeft opgezet toen ze, mogelijk onverwachts, dood werd geslagen.

“Dat de daad in de keuken heeft plaatsgevonden, doet vermoeden dat de moordenaar een bekende is geweest.”

In een reconstructie van de ochtend komt naar voren dat mevrouw Wilk de winkelpui heeft schoongemaakt en dat de bakker en slager brood en vlees hebben bezorgd. Om tien over elf staat een melkboer van de Sierkan voor een gesloten winkel. Vijf minuten later hoort een meubelmaker, die zijn werkplaats naast de keuken van de familie Wilk heeft, een harde bons waarvan hij de indruk krijgt dat

Prinsestraat, voorbijgangers lezen bulletins van de Haagsche Courant achter het raam van het politiebureau 1000 voor de opsporing van de dader van de roofmoord op de Bezuidenhoutseweg op maandag 17 januari 1927

er iemand gevallen is. Door de politie wordt aangenomen dat de moordenaar toen binnen was omdat een kwartier later, als de

Het gerucht van de ijzingwekkende roofmoord gaat als een lopend vuurtje rond in Den Haag en veroorzaakt in de hele stad grote opschudding. Al snel na het nieuws staan de eerste nieuwsgierigen uit de omgeving bij de winkel opgesteld. In de kranten wordt veel aandacht besteed aan de moord. In bloemrijke bewoordingen wordt de gruweldaad beschreven. Gevoed door alle berichtgeving zoeken vele Hagenaars naar aanwijzingen. Dat aantal groeit als er ook beloningen worden uitgelooft. Bij de politie komen honderden tips binnen. Grote vraag is wie de dader zou kunnen zijn en met welk motief. Het rustig en bescheiden levende echtpaar is niet gefortuneerd. Van vijanden en wraakneming lijkt geen sprake te zijn. Is het een vooropgezette daad van een professioneel of een uit de hand gelopen roofoverval? Niemand die het weet.

Verschillende aanwijzingen worden gevolgd. Een politiemann had op de Bezuidenhoutseweg twee beruchte inbrekers gezien. Een ontsnapte krankzinnige uit het gesticht Sint Bavo te Noordwijkerhout was op de dag van de moord in de buurt gesignaleerd. Een trambestuurder zag

Krantenknipsels van de roofmoord. Een ontzettende roofmoord had in Den Haag plaats. Boven een foto van een manufacturenhandel op het Bezuidenhout, waar mej. Wilk vermoord werd gevonden in de keuken. De chef der recherche Kramer, die het onderzoek leidt. Rechterfoto Mefuffrouw Wilk, het slachtoffer van de roofmoord.

melkboer terugkomt, de deur weer open staat. Dat de daad in de keuken heeft plaatsgevonden, doet vermoeden dat de moordenaar een bekende is geweest. Want volgens haar echtgenoot had zijn vrouw een vreemde nooit naar achteren laten komen. Het kan ook niet anders dat de dader door de winkel-deur in en uit is gegaan. Want het perceel is alleen toegankelijk aan de Bezuidenhoutseweg.

Op 21 januari 1927 wordt mevrouw Wilk om 10.00 uur onder grote belangstelling grafwaarts gebracht. De rouwstoet beweegt zich van ziekenhuis Zuidwal naar de Israëliische begraafplaats te Wassenaar. Langs de hele weg staan dikke rijen mensen om hun deelneming te betuigen. Rabijn van Gelderen houdt een indrukwekkende redevoering. Ook een aantal marktkooplieden nemen het woord.

De bulletins bevatten een mededeling over de door de Haagsche Courant uitgeloopte premie van f. 1000. Foto: collectie HGA

verdachte personen met een pakketje het Haagse Bos inloopen. Op de Gedempte Burgwal schreeuwde een met een mes zwaaiende, verwarde man dat hij de moord niet had gepleegd. Een helderziende gaf een gedetailleerd beeld van een mannelijke dader. Een privédetective verklaarde dat hij beroofd en vergiftigd werd omdat hij in een café te veel vragen stelde over de moord. Op 23 februari dacht men een doorbraak te hebben. Twee mannen werden in Brussel gearresteerd omdat ze door verschillende getuigen bij de winkel gezien zouden zijn. Beiden

gaven tegenstrijdige verklaringen af en konden niet vertellen waar ze ten tijde van de moord waren. Verder onderzoek van de politie leverde niets op.

Op 19 maart wordt de 52-jarige weduwe J.G. die met haar kinderen en een kostganger boven de winkel woont aangehouden. Reden van de aanhouding is een verklaring van de heer Wilk die hij in eerste instantie niet belangrijk genoeg vindt om te vertellen. De weduwe is eigenaresse van het perceel en verhuurt in 1921 de winkel-woonruimte aan de familie Wilk. Een week voor de moord

Krantenknijsel van de roofmoord. De moord te Den Haag. Onder een geweldige belangstelling werd het stoffelijk overschot van mevr. Wilk, die in haar woning aan het Bezuidenhout werd vermoord, grafwaarts gebracht. Deze foto illustreert de drukte heel duidelijk.

Winkelruimte aan de Bezuidenhoutseweg 167-163, rechts de Mariastraat. Foto: collectie HGA

kan de heer Wilk een voor zijn branche zeer geschikte winkel in de Witte de Withstraat in het Zeeheldenkwartier huren. Ook zijn vrouw voelt er veel voor. Zij besluiten dan ook om op de bewuste maandag de huur van de Bezuidenhoutseweg op te zeggen en de borgsom van duizend gulden terug te vragen. Maar omdat de weduwe doorlopend geldgebrek heeft, is het echtpaar bang om problemen te krijgen met de twistzieke eigenaresse. Enkele dagen na de moord krijgt de heer Wilk een brief van de weduwe waarin zij meedeelt dat zij de moord betreurt en dat ze die maandagochtend een kort maar hartelijk onderhoud met zijn vrouw heeft gehad en dat er niet over de huur is gesproken. Deze laatste opmerking verbaast Wilk zeer want zijn echtgenote zou de

huur opzeggen en de borg terugvragen. De politie had door de verklaring van Wilk genoeg reden om huiszoeking te doen in de woning van de weduwe. Op een verborgen plaats werd een bijl gevonden met aan de steel bloedsporen. Nauwgezet onderzoek toonde aan dat het van mensen afkomstig was. De sectie op het lichaam had uitgewezen dat de schedel van het slachtoffer met een hard voorwerp ingeslagen was. De achterkant van de bijl paste precies in de wonden die op de schedel waren toegebracht. In de woning werd ook een grondig gewassen schort gevonden. Deze feiten waren overtuigend genoeg om tot arrestatie over te gaan. De verdachtmaking bracht de politie ook op een eerder

vreemd voorval waarbij de weduwe betrokken was. Zeven jaar eerder was haar echtgenoot na een val dodelijk gewond aan het hoofd geraakt. Althans, dat was destijds de verklaring van de weduwe. De overledene had een aantal maanden voor zijn overlijden een hoge levensverzekering afgesloten die aan de weduwe werd uitgekeerd. Voor de politie was het gezien de huidige omstandigheden genoeg reden om het stoffelijk overschot van haar echtgenoot op te laten graven. De schouwing leverde echter niets op omdat het lichaam al in te verre staat van ontbinding was. Ondanks alle verdachtmakingen bleef de weduwe volhardend volhouden niets met de moord te maken te hebben. Aanvullende bewijzen werden niet gevonden. Op 30 maart 1927 werd de weduwe op vrije voeten gesteld.

Een dader wordt nooit gevonden en het leven gaat door. In 1938 trouwt Israel Wilk met Henia Bolda. Samen krijgen ze een zoon en dochter. Gelukkige tijden breken aan totdat een nieuwe verschrikking dood en verderf zaait. In de Tweede Wereldoorlog wordt het Joodse gezin Wilk opgepakt en getransporteerd naar verschillende vernietigingskampen waar ze, op Simon na, worden omgebracht.

Jan Kaffa
jankaffa@hotmail.com

Krantenknijsels van de roofmoord

Filmavonden in de jaren zestig

Ik herinner mij de filmavonden die we thuis hadden nog goed. Onze verdonkerde woonkamer, de 8mm filmprojector die zachtjes ratelend met een felle lichtbundel in zwart-wit onze familie-perikelen op een klein doek projecteerde. De bijbehorende geur van een over tijd verzameld laagje huisstof op de schroeiend hete projectielamp benevelde onze voorkamer met een walm van veilige geborgenheid in die vroege jaren zestig. De films waren zonder geluid, zoals de meeste 'home movies' in die tijd en dus was het af en toe nodig de voorstelling te voorzien van wat commentaar of een grappige opmerking. Mijn oudste zus Marijke, broertje Paul en ik waren meestal de gangmakers en dan was het voor iedereen in ons thuisbioscoopje lachen geblazen!

Wij mochten opblijven wanneer de film thuis werd vertoond

Mijn vader Ab (Albert) was een fervent filmer en zijn 8mm Kodak Brownie camera was meestal aanwezig bij een gezellige familieaangelegenheid of tijdens een weekend uitje. Wij kinderen waren meestal de acteurs in zijn ACV Producties. Soms voelde het een beetje gênant als hij ons regisseerde in het midden van de Grote Marktstraat en we moesten zwaaien of onze neus tegen een winkelruit drukken. Daarna was het weken wachten om onze acteertalenten op het witte doek te zien, want die filmrolletjes moesten op de post naar Kodak om te worden ontwikkeld. Als die film spoeltjes dan terugkwamen, moesten ze eerst gemonteerd worden om er een verhaaltje van te maken. Mijn vader was dan uren bezig met het knippen en plakken van die films op zijn zelfgemaakte montagetafel. Ik kan nog steeds de geur van zijn Agio sigaar ruiken als hij zo bezig was in het halfdonker.

Thuis hielden we wel van gezelligheid. Mam, Henny - of Toos zoals papa haar meestal noemde - was een echte Brabantse en ze zei altijd "hoe meer mensen, hoe meer vreugd!". Zo'n speciale filmavond met familie en vrienden was ook een feest voor ons kinderen want dan mochten wij wat langer opblijven. Het projectiescherm werd opgezet en alle stoelen in de richting van het doek gekeerd. Eerst was er natuurlijk de gebruikelijke koffie met gebak, daarna

kwamen de hartige hapjes zoals chips, TUC-kaascrackers, pinda's en toastjes met zalm, soms zelfs een huzarensalade. En dan... kwam uit het wandmeubel - een uitklapbare bar met spiegel - de sterke drank. Bier, Vieux en andere alcoholische versnaperingen zouden weer rijkelijk vloeien die avond. Iedereen rookte in die dagen en de dikke blauwe, benauwende sigarettenrook was dan ook al gauw in de kamer te snijden.

"Wij besloten dat een protestactie tegen oom Gerard noodzakelijk was."

Ome Gerard, een broer van mam, vond het maar niets, die kinderen op een volwassenen feestje en op een van die filmavondjes zei hij tegen haar dat het tijd was voor ons om naar bed te gaan.

De zaterdagavond filmvertoning was net begonnen en negen uur, half tien vonden mijn broertje en ik dus wel wat vroeg! Nu hadden wij toevallig een paar dagen

daarvoor op het toen zogeheten NTS-televisiejournaal gezien hoe in Amerika mensen de straat op gingen om te demonstreren tegen oorlog en andere misstanden in de wereld met spandoekleuzen zoals 'No More War!' en 'Peace Now!'. Wij besloten dat eenzelfde soort protestactie tegen oom Gerard noodzakelijk was, want waar haalde hij het lef vandaan om ons, in ons eigen huis, veel te vroeg naar bed te laten sturen! Ome Gerard kon dus rekenen op fel verzet.

Mijn oudere zus Marijke, die nog enige sympathie kon opbrengen voor onze vroegtijdige verbanning van de feestelikheden, was er wel voor te porren. We gingen aan de slag, een bezemsteel, wat houten kleerhangers en tekenpapier was alles wat we nodig hadden. Marijke doneerde een lippenstift voor het goede doel. Mam kwam even kijken en bracht wat

chips en een paar glaasjes prikellimonade. Toen ze zag wat we van plan waren, kon ze haar lachen bijna niet bedwingen. Terug in de voorkamer liet ze de visite weten dat er een protestdemonstratie aan de gang was. Mijn broertje en ik marcheerden op en neer door de gang en riepen 'BOE, BOE!' We droegen protestborden waarop stond te lezen 'OME GERARD GO

Mijn zus Marijke links, vader Ab rechts en mam met bril achter de bank, tijdens een gezellige filmavond

HOME!' en 'OPGERUIMD STAAT NETJES!'

Dat alles in felrode lippenstift geschreven. De visite had het niet meer en lachte zich rot om onze spontane protestactie. Behalve oom Gerard, die vond het maar niks! Ik weet bijna zeker dat dat een van de laatste keren was dat hij bij ons op een filmavond is geweest.

Mijn vader gaf de regie-instructies om naar de camera te zwaaien en me dan om te draaien en het landweggetje af te lopen. Ik moest blijven lopen totdat hij stop zou roepen en niet eerder. Ik zwaaide, keerde me om en begon te lopen. Op de rug van het colbert had mijn vader een stuk papier gespeld dat met grote letters THE END zei. Ik maar lopen en lopen... In die ongemakkelijke, veel te grote schoenen. Papa had zijn eindscène geschoten!

Een tuinder kwam een kas uit en begon een praatje met hem over de camera en hoe deze werkte.

Mijn vader hield ook wel van een leuk gesprekje en terwijl hij ondertussen bezig was met het inpakken van zijn camera en het inklappen van het statief, realiseerde hij

zich ineens dat ik nog steeds aan het lopen was. Hij sprong op zijn brommer en liet een verbouwde tuinder achter. Ik, ondertussen al lopende, zag Rolschaats Paviljoen De Eekhoorn dichterbij komen. Met vol gas kwam hij gehaast achter me aan rijden en van ver achter me hoorde ik "Stop, Alex, stop!". En dat was het einde van mijn heel korte filmcarrière.

Alex Verpoort
alextheague@gmail.com

Zoals eerder gezegd, wij kinderen vertolkten meestal de hoofdrollen van deze ACV (Albert Cornelis Verpoort) Producties en zo ook die keer dat ik de laatste scène van een film moest spelen. Het werd gefilmd op een landweggetje bij het oude Gemaal, dicht bij de Erasmusweg en de Leyweg, tussen de kassen op het randje van het Westland. Ik was gekleed in een van mijn vaders veel te grote colbert en in een paar schoenen maatje 44.

Huidige Steenwijklaan. Foto: Willem Vermeij, Dienst Stedelijke Ontwikkeling, collectie HGA

Vroem, Vroom...

In elke editie van De Haagse Tijden stapt autojournalist John Vroom weer even in een auto die vroeger door Den Haag reed.

Fiat 1300

Ik moest ineens aan Helma Hamers denken die achter mij woonde in de Cornelis van der Lijnstraat, met wie ik vaak romantisch reisde in tramlijn 6 of achterin bus 4. En wat dat met de Fiat 1300 te maken heeft? Helemaal niets, maar ik dacht aan haar toen ik recentelijk in diezelfde Cornelis van der Lijnstraat een zandkleurige Fiat 1300 zag staan. Wat heb ik dat toch altijd een mooie, karakteristieke, elegante Fiat gevonden.

U weet dat ik opgegroeid ben tussen de Fiats en dat mijn eerste auto een nieuwe Fiat 850 Sport Coupé was, dus het zal u dan ook niet verbazen dat ik ook iets heb met deze Fiat 1300. Hij werd geproduceerd van 1961 tot 1967 en was in Italië bedoeld als goedkopere tegenhanger van de Alfa Romeo Giulia en die overeenkomst zie ik onmiddellijk terug in de werking van de ruitenwissers die niet gezamenlijk van links naar rechts gingen, maar vanuit

het midden omhoogkwamen, waarbij de een naar links ging en de andere naar rechts. Het model was in die tijd sowieso apart. Heel gezichtsbepalend was de chroomstrip over de platte motorkap, doorgetrokken over de zijkanten en over de even zo platte achterklep. Zeer karakteristiek. Ook was dit model leverbaar als 1500 met een zwaardere motor. Het verschil kon je aan de buitenkant zien door de verschillende grille en de met rubber voorziene rozet-

ten op de bumpers en natuurlijk het typeplaatje achterop. Heel typerend was natuurlijk ook de achterraut, die wat doorliep naar de zijkanten. En niet te vergeten de witte zijvlakken van de banden. Zo normaal in die tijd, terwijl je het je nu niet meer kunt voorstellen op de hedendaagse auto's en natuurlijk niet te vergeten de spatlappen met Fiat-logo. In 1966 stond deze 1300 in de prijslijst voor 6.890 gulden. In het kader van

de symmetrie had deze 1300 aan de achterkant rechts een ronde achteruitrijlamp en aan de linkerkant van gelijke grootte de ronde benzinedop. Over het interieur kan ik nog steeds enthousiast worden, vooral over het dashboard. Fraai gestileerd met aan de bovenkant een zacht gevormde kunststofband voor de veiligheid met eenzelfde brede band aan de onderkant. Daartussen zoals gebruikelijk in die tijd een metalen dash-

board in de kleur van de auto. Alle meters in één unit, zoals de lintsnelheidsmeter, benzinevoorraadmeter met aan de onderkant 2x2 tuimelschakelaars. Onder het dashboard links, de choke en het handgas. Onder het slank gevormde, zwarte stuur met rondchromen claxonring links het contactslot met daarin gestanst de code die ook op de paddenstoelvormige contactsleutel stond, zoals E12. Handig voor het dievengilde. Opvallend was het forse hendel van de stuurversnelling. Prominent in het midden de ruimte voor de inbouwradio met daaronder het omlaag klappende asbakje met daaronder weer de schuiven voor de ventilatie en verwarming. Wat korte zittingen en leuningen, maar dat was normaal voor Italiaanse auto's in die tijd. Topklasse!

John Vroom
johnvroom@planet.nl

HAAGSE KWESTIES

Idee voor een Haagse kwestie? Mail naar Milja de Zwart: milja@xs4all.nl

Het Den Haag dat ik heb gemist

Eind augustus, 1970. Terug van vakantie, een rondreis door wat toen nog Joegoslavië was. Mijn vader parkeerde ons volgepakte Opeltje, stoffig van de honderden kilometers macadamwegen die het had getrotseerd, aan Isabellaland. Met onze bagage liepen we naar ons portiek. Maar de ingang werd versperd.

In de familiechroniek die mijn vader schreef, staat dat een stel knullen van een jaar of vijftien een walmend vuurtje had gestookt van afgedankte meubels, banden en matrassen. “Ze zaten in het portiek te roken en lieten ons met grote tegenzin de voordeur bereiken.” Nieuwe bovenburen. Een maand later woonden we in Zoetermeer. Waardoor ik aan de zijlijn belandde van de geschiedenis van Den Haag.

Camera uitlaten
Maar een tentoonstelling van het werk van fotograaf Frederick Linck (1942 – 2020) in het Haags Historisch Museum rakelt de jaren zeventig weer op. Linck woonde en werkte op de hoek

van de Amsterdamse Veerkade en de Wagenstraat. Van daaruit ging hij dagelijks met zijn camera om zijn nek op avontuur, de straat op. Hij ‘liet zijn camera uit’, zoals anderen hun hond uitlaten. En legde vast wat ik heb gemist.

Het voorval bij onze portiekflat in Mariahoeve en de nasleep ervan blijken tekenend voor de decade die aanbrak. Allereerst omdat Hagenezen graag fikkies stoken, niet alleen met oud en nieuw. Ook omdat het ruimtelijke orderingsbeleid erop gericht was stedelingen naar ‘groeikernen’ te dirigeren; de binnenstad werd gereserveerd voor kantoorkolossen. Het Rijk deed de rest:

dat voerde een spreidingsbeleid, waardoor 16.000 Haagse gezinnen naar provinciesteden moesten verkassen. Het werkte: in 1970 woonden er 540.000 mensen in Den Haag, in 1980 100.000 minder.

Vierbaansweg door de binnenstad
Zo viel de halve binnenstad onder de slopershamer. Woningen moesten wijken voor de Dwarsweg, die het Prins Bernardviaduct zou verbinden met de Prinsegracht. Het megalomane idee erachter was ongetwijfeld dat forenzen via deze fly-over comfortabel van huis, in Zoetermeer of in een nieuwbouwwijk net over de rand van de stad, naar kantoor konden pendelen. Als wethouder Adri Duivesteijn de Dwarsweg niet had tegengehouden in 1980, waren de Amsterdamse Veerkade, een deel van de Wagenstraat, de Nieuwe Molstraat, de Hamerstraat en de

Brouwersgracht veranderd in een liniaalrechte vierbaansweg.

Terwijl hij op avontuur ging in de stad, legde Frederick Linck dit vast. Met de mensen erbij, die hun eigen weg zochten te midden van verkrotting en bijna lukrake sloop, vooruitlopend op plannen die nooit doorgingen. Die bezitnamen van braakliggende terreinen, die als rotte kiezen in de buurten lagen en uiteindelijk dienst gingen doen als parkeerterrein.

Lincks lens zag nog veel meer. Hij hield van de kermis en reisde mee met het circus. Hij stak zijn hoofd in de bekken van leeuwen en krokodillen en hing 40 kilo

pythons om zijn nek, om het leven achter de coulissen invoelbaar vast te leggen. Hij schuimde de Haagse Markt af. En van de dingen die hij vond of zag op straat maakte hij bijzondere stilleven.

Verdwenen verleden
Maar het boeiendst is voor mij die decade waarin veel verleden verdween, zoals het Haags Historisch Museum het noemt, en dat ik dankzij 150 foto's toch kan beleven. Onder meer in Lincks nagebouwde doka. Aanrader dus, te zien tot en met 28 januari 2024. En wil je een gratis rondleiding? Die zijn er op de zaterdagen 18 november, 2 december en 6 januari, start om 14.00 uur.

Wat is er aan de hand?

Uw boodschappen, energie en vervoer worden steeds duurder. Iedereen praat over 'bestaanszekerheid' maar grote bedrijven maakten dit jaar € 327 miljard winst.

Wat kan de politiek doen?

1 Meer steun naar gewone mensen, niet alleen voor ondernemers. Zoals voor een verwarmd huis. 2 Een plan om grote vervuilers eerlijk belasting te laten betalen (= fossiele subsidies direct stoppen). 3 Een stikstofplan zodat iedereen kan wonen, met respect voor de natuur.

Waar let ik op?

Let op de woorden: • 'eerlijk belasting' (=vervuiler betaalt) versus 'een klimaatfonds' (= u betaalt mee) • 'ecologisch' (=goed voor iedereen) versus 'kernenergie' (= duurt te lang, te mooi om waar te zijn) • 'klimaatrechtvaardigheid' (= de gewone Nederlander betaalt niet te veel) versus 'duurzame investering' (= bedrijven mogen doorgaan met waar ze mee bezig zijn).

Veel partijen geven niet om het klimaat, dus ook niet om u.

Wat kunt u doen?

Stem 22 november vóór het klimaat

linktr.ee/stemvoorhetklimaat

Dat is een stem voor uw portemonnee

Uw overwaarde gebruiken als aanvulling op uw inkomen?

Wilt u profiteren van de overwaarde van uw woning, maar niet verhuizen? Dat kan. Verzilver de overwaarde van uw huis zonder te verkopen.

- Vul uw AOW en pensioen aan met een eenmalig of maandelijks bedrag
- Vrij te besteden: bijvoorbeeld voor uzelf, uw kinderen of kleinkinderen
- Veilig, verantwoord en vaak al mogelijk vanaf 60 jaar

Voorbeeld

Een alleenstaande vrouw van 71 jaar heeft een woning die € 400.000 waard is. De openstaande hypotheek is slechts € 90.000 en de overwaarde bedraagt € 310.000. Zij verzilvert een deel van haar overwaarde en kan kiezen tussen haar hypotheek geheel aflossen of een maandelijks uitkering: 10 jaar lang € 750 of 15 jaar lang € 540 per maand.

Vrijblijvende berekening? Bel 070-392 51 35 of kijk op zilverleven.nl

Zilverleven
Overwaardadvies voor senioren

Eropuit!

Organiseert u een leuke activiteit waar onze lezers blij van worden? Mail uw activiteiten of tips naar info@dehaagsetijden.nl of bel: 070 - 360 76 76

Munten, postzegels, bankbiljetten en ansichtkaarten

Ergens slingeren nog de postzegelalbums van opa op zolder. Waar zijn de munten van pa eigenlijk gebleven? En zijn die ansichtkaarten bestemd voor het oud papier? U bent niet de enige met vragen over een verzameling munten, postzegels, papiergeld, ansichtkaarten of penningen. Daarom houdt de Munten- en Postzegel Organisatie (MPO) elke woensdag een open inloopdag. Wie zijn of haar verzameling deskundig en gratis wil laten beoordelen, kan tussen 10.00 en 16.00 uur terecht bij de MPO, Energieweg 7, IJsselstein, nabij Utrecht. Aansluitend is er desgewenst advies met betrekking tot verkoop of verzekering. Informatie: 030-6063944 of kijk op www.mpo.nl.

Goud, zilver, kunst, curiosa en militaria

In de la ligt nog die gouden ketting van oma. Ergens ligt nog een potje met oude sieraden. Dat oude beeldje of die zilveren miniatuurtjes in de kast, zijn die nog wat waard? En hebben die oude onderscheidingen en militaire spulletjes nog waarde? Allemaal vragen met betrekking tot goud, zilver, kunst en curiosa of militaria. Bezoek eens onze open inloopdag, elke donderdag van 10.00 tot 16.00 uur. U bent dan welkom bij MPO/Heritage op de Energieweg 7 te IJsselstein, vlakbij Utrecht, voor een gratis en vrijblijvende taxatie. Aansluitend krijgt u desgewenst advies met betrekking tot verkoop of verzekering. Voor meer informatie: 030-6063944.

Haagse Fietslichtjesparade

De Haagse binnenstad wordt feestelijk opgeluisterd door de derde Haagse Fietslichtjesparade, onder leiding van de Haagse Fietsburgemeester Remco de Rijk. Op donderdag 16 november rijdt vanaf 18.00 uur vanaf de Wagenstraat 185a een bonte stoet van fietsers, jong en oud, door het centrum van Den Haag. Alle fietsen versierd met brandende, knipperende en gekleurde lampjes. Iedereen is uitgenodigd om mee te doen. Met dit gratis evenement hopen de Haagse Fietsburgemeesters veel mensen op de fiets te krijgen om te genieten van het samen licht brengen in donkere tijden. Daarnaast wordt aandacht besteed aan goede verlichting in de wintermaanden.

Programma

16.00 tot 18.00 uur: Pimp Your Bike
18.00 uur: Vertrek als grote bonte, lichtgevende stoet door het centrum van Den Haag.
19.00 uur: Juryberaad en uitslag: welke mooist verlichte fiets wint een prijs? Misschien heb jij wel de mooist verlichte fiets van de stad.

Wanneer & waar: do 16 nov, 18.00u, Wagenstraat 185a

Duo Albarus concert & Houtpastels

Cellist Martin Grudaj en pianiste Elena Malinova vormen samen duo Albarus: Albanië en Rusland. Op zondag 19 november geven zij een concert in de Koffiekamer van de St. Albaankerk. Martin studeerde met een 10 af aan de Hogeschool voor de Kunsten in Tirana. In 1999 studeerde hij met de hoogste lof af aan het Prins Claus Conservatorium als docerend musicus. Momenteel is Martin werkzaam als cello-docent bij de Muziekschool Amersfoort en maakt hij deel uit van het project Wadopera Peter Grimes. Elena Malinova volgde al op jonge leeftijd muzieklessen. In 1993 was zij een van de winnaars van het Internationaal Pianoconcours in Italië. In 1995 vervolgt Elena haar studie in Groningen en daarna aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag bij Naum Grubert. Zij is werkzaam bij beide conservatoria als piano-coach en is vaste pianiste van het Noord-Nederlands Orkest. Diezelfde dag is er een expositie te bewonderen van Julie Fichter. Zij ontwikkelde een eigen techniek in volkomen harmonie met de bestaande houtstructuur. Door de nerf van het hout ontstaan vanzelf vormen, die zij zag als een overgang naar de sprookjes- en geestenwereld.

Wanneer & waar: zo 19 nov, 15.00u opening expositie, 16.00u concert, Koffiekamer St Albaankerk Rietzangerlaan 2
Meer info en aanmelden bij annette@uelenspieghel.nl

De Haagse Spot

De Haagse Spot is het try-out podium waar cabaretiers, stand-up comedians en liedschrijvers hun allernieuwste materiaal uitproberen. Het is een unieke ervaring om grappen te horen die misschien nooit meer een podium halen en een mooie kans om aan de basis te staan van een debuut dat zijn weerga niet kent. De Haagse Spot timmert al ruim 12 jaar aan de weg als try-out podium voor nieuw en gevestigd talent in cabaret, kleinkunst en comedy. Elke editie is gevarieerd met een line-up van beginnende talenten die zich voorbereiden op een eerste voorstelling of festival, tot en met gevestigde cabaretiers, comedians en liedschrijvers die hun nieuwste grappen of liedteksten uit willen proberen op een Haags publiek. De voorstellingen vinden elke derde donderdag plaats in Theater De Regentes.

Wanneer & waar: do 23 nov, 20.30u, De Regentes, Weimarstraat 63
Meer info via theaterderegentes.nl

In mei 2019 begonnen we deze rubriek **Marcello en Els (W)eten wat Lekker Is** met een recensie over restaurant Braccini. Je weet wel, die lekkere Italiaan met Monica en Thecla aan het roer, op de hoek van de Regentesse-laan en de Columbusstraat. Sinds kort zit hier, na een ingrijpende opknappbeurt, Bar Bowie. Een Frans-Mediterrane bistro zoals ze zichzelf afficheren, van dezelfde mensen als Walter Benedict en Café Franklin.

Wat een feest!

Half oktober waren we bij de opening van deze zaak, het leek toen wel of de hele buurt er was. Wat een drukte zeg, binnen helemaal vol en misschien wel honderd man op straat! Drie weken later gaan we er op zondagavond een hapje eten. Bowie is bijzonder sfeervol, veel hout, lichte granito vloer, prachtige wijnkast, pilaren met spiegels en natuurlijk de grote ramen die

Marcello en Els (W)eten Wat Lekker Is Bar Bowie, wat een feest!

uitkijken op de Regentesse-laan en de Columbusstraat. Het zou zo maar Parijs kunnen zijn... We zijn blij dat we hebben gereserveerd want de zaak zit al behoorlijk vol rond zes uur, ook nu weer heel veel buurtbewoners, complete families met oma's en kleinkinderen aan de grote ronde tafels. De romantische eters met zijn tweetjes, hebben een plekje aan de kleine, ronde tafeltjes. Er wordt gekletst, gelachen, gedronken en gegeten. Wat een feest! Of beter, wat een buurtfeest!

We hebben natuurlijk thuis de kaart al bekeken. Tien voorgerechten, bites om te delen, met o.a. oesters, gegrilde sardientjes, kaas maar ook bitterballen. Ook een stuk of tien hoofdgerechten, waarvan de eerste vijf ook weer om te delen. Met makreel crudo, een klassieke steak tartare, venusschelpen, natuurlijk ook

diverse vega gerechten en een T-bone steak van maar liefst een kilo...

Just

We worden ontzettend vriendelijk en gastvrij ontvangen door Just. Voor we het weten staat er al water op tafel. Els neemt als aperitief een mooie cremant de Loire en Marcello houdt het bij zijn favoriete wijn Pinot Noir. Vooraf delen we de gefrituurde bloemkool, harissa & dukkah en een Paleta Iberico. De bloemkool is kort gefrituurd en in combinatie met de saus en de dukkah echt onwijs lekker. De Ibericoham is van topkwaliteit maar voor ons geen verrassing. Als hoofdgerecht kiest Els de zeebaars met prei, raapsteeltjes en aardpeer. De door Just aangeraden chardonnay past uitstekend bij de vis. Marcello

wist thuis al dat hij de dry aged pork chop zou kiezen en houdt het bij de voortreffelijke Pinot Noir. De zeebaars is super; perfect gegaard en een heerlijk krokantje. Het mooie stuk varkensvlees is voorgesneden, los van het bot in flinke stukken. De cavolo nero (een soort boerenkool), het zoetje van de abrikoos en de jus van pijnboompitten maken het tot een heerlijk gerecht! Voor de desserts houden we het klassiek, eerst delen we de selectie van kazen en daarna een klassieke tarte tatin.

Robert Jones

We waren natuurlijk net zo nieuwsgierig als jij waarom de zaak Bowie heet. Zouden het superfans zijn misschien? Of krijgen we toch eindelijk een rock 'n roll restaurant in de stad? Het is gewoon een lekkere,

vriendelijke naam, kregen we te horen. En inderdaad, het klinkt stukken beter dan Bar Robert Jones wat de echte naam van David was...

Wil je culinair en goed geprijsd eten in een ontspannen buurtrestaurant? Boek dan snel een tafel bij Bowie.

Ook voor ontbijt en lunch!

Bar Bowie

Regentesse-laan 24a
070 206 6926
info@barbowie.nl
zondag t/m donderdag
09.00 - 00.00 uur
vrijdag en zaterdag
09.00 - 01.00 uur

Bites	€ 4 - 11
Hoofd	€ 13 - 23
T-bone	€ 68
Sides	€ 4 - 5
Dessert	€ 7,5 - 12
Drankjes	normaal

Vervolg voorpagina

De grote verleider uit de Hofstad

Tijdens het schrijven van dit artikel vroeg ik mij af of er misschien een Haagse kunstschilder geweest is die iets met winkelstraten en etalages had en laat dat nu het geval zijn.

Franciscus Willem Helfferich is op 2 september 1871 in Den Haag geboren. Zijn vader Wilhelm was particulier secretaris van koningin Sophie, de eerste vrouw van ko-

ning Willem III. Zijn moeder heette Gysberta Berenbak en er waren twaalf kinderen in dit gezin. Tijdens de geboorte van Frans woonde het gezin op de Toussaintkade vlak naast de kunstschilder Johannes Bosboom. Bij Johannes kwamen schilders als Willem Maris en Jan Hendrik Weissenbruch vaak op bezoek en zo leerde Frans ze kennen. Na de HBS wilde hij medicijnen gaan studeren

maar mede onder invloed van de genoemde kunstschilders ging hij naar De Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. In 1892 slaagde hij voor 'de MO acte in het handteekenen en de perspectief'. In 1897 is Frans getrouwd met Maria Hendrika van Heffen en ze kregen drie kinderen, een meisje en twee jongens. Het gezin heeft in de Weimarstraat op nummer 210 gewoond en vanaf 1930 op de Laan van Meerdervoort 794. Hij heeft 43 jaar lesgegeven aan dezelfde Academie waar hij gestudeerd heeft. Frans Helfferich is op 6 november 1941 in Den Haag overleden.

Zijn werk

Aanvankelijk schilderde Frans voornamelijk landschappen in de stijl van de Haagse School. Later maakte hij impressionistische voorstellingen van het moderne stadsleven in Den Haag, zoals ook uit de bijgevoegde illustratie blijkt. Dit werd niet door iedereen gewaardeerd. Er werd zelfs van frivole, wilde en wel erg kleurrijke schilderijen gesproken. Op dit moment is hier duidelijk meer waardering voor. Zo wordt er tijdens veilingen op zijn schilderijen hoger geboden dan op die van zijn

Etalagekijken in de Venestraat, een schilderij van Frans Helfferich

tijdgenoot Floris Arntzenius die eveneens veel Haagse stadstaferelen geschilderd heeft. In de Haagsche courant van 14 juni 1941 staat over Frans Helfferich: "Zijn vakbekwaamheid, zijn uitmuntende pedagogische leiding en zijn eerlijk, open karakter gaven hem in den loop der jaren een plaats in de harten zijner leerlingen".

Carl Doeke Eisma
carleisma@planet.nl

ALL YOU NEED... TO KNOW ABOUT THE BEATLES!

CONCERTLEZING BIJ VOLKSUNIVERSITEIT DEN HAAG

Beatles-kenner Peter Vorrink neemt je aan de hand van zelden vertoonde video-beelden en foto's mee door het Beatles-tijdperk: langs al hun albums (meezingen mag!), hun hoogte-, maar ook dieptepunten. Peter neemt zijn gitaren mee, dus bereid je voor op een heuse performance met veel Beatlesmuziek en -weetjes!

Dinsdag 28 november
van 19:30-22.00u
Locatie: Bezuidenhout
Prijs: € 27,50
Aanmelden kan via:
www.volksuniversiteitdenhaag.nl/cultuur/muziek

1	8			9				
		6						
	3			7		6	1	
2			1	6	7			3
		3			5	7	8	
		5	4	3				1
			7				9	
					6			
7			8			3		6